

Szwarc, Andrzej

"Legiony Polskie. Prawda i legenda 1794-1807, t. 4", Jan Pachonński, Warszawa 1979 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 71/3, 645-646

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Oczerki rusckoj kultury XVII wieka, cz. II, Izdatielstwo MGU, Moskwa 1979, s. 342.

Kolejny tom wydawanych nieregularnie od ponad dwudziestu lat syntetycznych ujęć historii kultury Rosji od czasów najdawniejszych zawiera piętnaście szkiców omawiających kulturę umysłową Rosji i społeczeństwa rosyjskiego w XVII wieku. Tom zredagował zmarły w 1977 roku A. W. Arcichowski. W kolejnych artykułach przedstawiono życie codzienne i obyczaje, naukę i myśl społeczną, język, literaturę i teatr, twórczość ludową, szkolnictwo i oświatę, drukarstwo, architekturę i malarstwo, rzemiosło artystyczne i muzykę. Oddzielny artykuł poświęcony został Kościołowi i religii.

Książka zawiera kilkadziesiąt ilustracji (niestety sporo słabo czytelnych) oraz indeksy osobowy i geograficzny obejmujące również część pierwszą książki.

K. S.

O. Kazimierz Szafranec, *O. Augustyn Kordecki w świetle duchowości paulinów polskich XVII w.*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1980, s. 179.

Badania K. Szafranca podjęte zostały w związku z trzechsetną rocznicą zgonu Augustyna Kordeckiego (1603—1673). Praca oparta na bogatych archiwaliach najczęściej zawdzięcza Archiwum Jasnogórskiemu. Przedstawia o. Kordeckiego na tle duchowości paulinów polskich eksponując dwie jej cechy: nieustanną modlitwę i walkę z szatanem. Istotnym elementem tej duchowości była maryjność wypracowana w klasztorze jasnogórskim, który kształtował sytuację w innych domach zakonnych. Walkę z szatanem należy rozumieć również dosłownie: chodzi o odprawianie — szczególnie na Jasnej Górze — egzorcyzmów nad opętanymi.

Szkicując biografię Kordeckiego autor wprowadził także sporo uzupełnień faktograficznych w stosunku do biogramu A. Kerstena z PSB. Podkreślono np. wykształcenie zakonnika. Hipoteza o studiach teologicznych w kolegium jezuickim w Poznaniu oparta jest na działalności pedagogicznej Kordeckiego.

Na 24 stronach scharakteryzowano paulinów polskich w XVII w. i ich duchowość, stron 27 zajmuje biografia Kordeckiego i analiza jego osobowości, zaś między stroną 88 i 172 pomieszczono różnorodne materiały związane z życiem i działalnością bohatera: życiorys, akta chrztu, zapisy zgonu, listy Kordeckiego i korespondencję doń napływającą, opisy obłężenia Jasnej Góry, uchwały kapituł prowincjonalnych, zarządzenia wizytacyjne Kordeckiego z czasów jego prowincjatu, okolicznościowe mowy (imieninowe, noworoczne) itp. Dopatrzyć się jednak w doborze i układzie tych materiałów jakiegoś klucza nie potrafie.

W związku z lekturą pracy powstaje pytanie: czy „Nowa Gigantomachia” jest miarodajnym źródłem do odtwarzania postawy Kordeckiego w czasie obłężenia klasztoru jasnogórskiego przez Szwedów?

R. K.

Jan Pachonński, *Legiony Polskie. Prawda i legenda 1794—1807* t. IV: „Z ziemi włoskiej do Polski” 1800—1807, Wydawnictwo MON, Warszawa 1979, s. 766.

Ostatni tom monumentalnego dzieła przedstawiającego dzieje polskich formacji wojskowych walczących u boku Napoleona. Autor zgromadził ogromny materiał źródłowy z kilkudziesięciu archiwów i bibliotek włoskich, francuskich, brytyjskich

i polskich. W niniejszym tomie przedstawia m.in. walki Polaków we Włoszech podczas kampanii 1800 r., sytuację Legionów po zawarciu pokoju, dzieje oddziałów tłumiących powstanie na San Domingo (przypomnijmy, że tę ostatnią problematykę zaprezentował już Pachoński w znacznie rozbudowanej wersji w książce „Polacy na Antylach i Morzu Karaibskim”; por. obszernie omówienie Tadeusza Łepkowskiego, „O polsko-antylskim dramacie początków XIX w.”, PH t. LXXI, 1980, z. 3, s.).

Książka przynosi drobiazgową rekonstrukcję działań wojennych, w tym nieraz opisy akcji podejmowanych na niskim szczeblu dowodzenia. Tematyka dotyczy przeważnie lat kryzysu Legionów; wypada wyrazić żal, że ze względów konstrukcyjnych ustępy poświęcone ich roli w kształtowaniu się armii Księstwa Warszawskiego zostały potraktowane skrótowo (cz. VII, „Ojczyzna wzywa”, s. 569—592). Wynagradzają to „Reminiscencje końcowe” (s. 593—676), które mają charakter podsumowania całości wydawnictwa; mowa tu m.in. o politycznej roli Legionów, o ich kontaktach z krajem, o zasługach legionistów na polu oświaty, nauki i sztuk pięknych. Autor wypowiada też uwagi ogólne na temat sprawy polskiej po III rozbiórce oraz zastanawia się nad legionową sztuką wojowania w kontekście ówczesnej europejskiej teorii i praktyki militarnej.

Książkę zaopatrzoneo w starannie zestawione indeksy. Na uwagę zasługują też ilustracje: zaprezentowano materiał ikonograficzny mało na ogół znany lub nawet nie wykorzystywany dotychczas w druku.

A. S.

Die deutsch-polnischen Beziehungen 1831—1848: Vormärz und Völkerfrühling, XI. deutsch-polnische Schulbuchkonferenz der Historikern vom 16. bis 21. Mai 1978 in Deidesheim (Rheinland-Pfalz), Verlag des Georg-Eckerts-Instituts für internationale Schulbuchforschung, Braunschweig 1979, s. 215.

Referaty przedstawione na kolejnym spotkaniu historyków polskich i zachodniemieckich, które odbyło się w ramach konsultacji mających na celu ujednoczenie treści podręczników szkolnych w obu krajach, zawierały stosunkowo mniej kontrowersyjnych i spornych elementów, aniżeli teksty wygłoszone na poprzednich analogicznych konferencjach. Lata 1831—1848, chociaż na ziemiach polskich zaboru pruskiego, szczególnie w erze Flottwella, dostarczyły wielu przykładów polityki germanizacyjnej, były także okresem zbliżenia między liberałami i demokratami obu narodów. Mówią o tym m.in. referaty Georga Strobbla („Die deutsche Polenfreundschaft 1830—1834: Vorläuferin des organisierten politischen Liberalismus und Wetterzeichen des Vormärz”) i Marii Wawrykowej („Die Revolution 1848—1849 in Deutschland und die polnischen öffentliche Meinung”).

W sumie tom zawiera 15 tekstów, z czego osiem wyszło spod pióra historyków polskich. Nie licząc wymienionych, dwa z nich poświęcone są Wiośnie Ludów jako faktowi historycznemu i problemowi badawczemu (Stefan Kieniewicz, Gotthold Rhode), dwa omawiają stosunki między Niemcami a Polakami w Wielkim Księstwie Poznańskim (Siegfried Baske, Lech Trzeciakowski), dwa zajmują się niemieckimi tematami publicystyki Wielkiej Emigracji i jej obrazem w publicystyce niemieckiej (Sławomir Kalebka, Hans-Henning Hahn). Z pozostałych artykułów dwa dotyczą zagadnień historii literatury (Stefan Treugutt, Michael G. Müller), trzy spraw gospodarczych i społecznych (Adam Galos, Konrad Fuchs, Waclaw Długoborski); wreszcie dwa ostatnie są próbą ana-